

Kreativno računovodstvo i manipulacija financijskim izvještajima

Martinović, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:591029>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet - Zagreb
Preddiplomski stručni studij Poslovna ekonomija, smjer računovodstvo i financije

KREATIVNO RAČUNOVODSTVO I MANIPULACIJA
FINANCIJSKIM IZVJEŠTAJIMA

Završni rad

Marija Martinović

Zagreb, srpanj 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet - Zagreb
Preddiplomski stručni studij Poslovna ekonomija, smjer računovodstvo i financije

**KREATIVNO RAČUNOVODSTVO I MANIPULACIJA
FINANCIJSKIM IZVJEŠTAJIMA**

**CREATIVE ACCOUNTING AND MANIPULATION OF
FINANCIAL STATEMENTS**

Završni rad

Studentica: Marija Martinović

JMBAG: 0302011911

Mentorica: Prof. dr. sc. Ivana Dražić Lutilsky

Zagreb, srpanj 2022.

Marija Martinović

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad: „kreativno računovodstvo i manipulacija financijskim izvještajima“, isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da niti jedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad, u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Studentica: Marija Martinović

U Zagrebu, travanj 2022.

(potpis)

Marija Martinović

STATEMENT ON ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm with my signature that the graduation thesis is exclusively the result of my own autonomous work based on my research and literature published, which is seen in the notes and bibliography used. I also declare that no part of the paper submitted has been made in an inappropriate way, whether by plagiarizing or infringing on any third person's copyright. Finally, I declare that no part of the paper submitted has been used for any other paper in another higher education institution, research institution or educational institution.

Student: **Marija Martinović**

Zagreb, April 2022.

(signature)

SADRŽAJ

SAŽETAK	I
SUMMARY	II
1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka.....	2
1.3. Sadržaj i struktura rada.....	2
2. PROBLEMATIKA FINACIJSKOG IZVJEŠTAVANJA	3
2.1. Hrvatski standardi financijskog izvještavanja.....	3
2.2. Pojam i svrha financijskih izvještaja.....	5
2.3. Korisnici financijskih izvještaja.....	13
3. KREATIVNO RAČUNOVODSTVO	15
3.1. Pojam kreativnog računovodstva	15
3.2. Motivi i ciljevi manipulacija	16
3.3. Manipulacije financijskih izvještaja primjenom kreativnog računovodstva.....	19
3.3.1. Manipuliranje troškovima i rashodima.....	20
3.3.2. Manipuliranje prihodima	21
3.3.3. Skrivanje obaveza.....	23
3.3.4. Pranje novca	24
3.3.5. Utaja poreza i drugih davanja.....	25
4. PRIMJERI MANIPULACIJA U RAČUNOVODSTVU	26
4.1. Enron (2001)	26
4.2. WorldCom (2002)	27
4.3. Agrokor (2017).....	28
5. ZAKLJUČAK	30
POPIS LITERATURE	31
POPIS SLIKA i TABLICA	34

SAŽETAK

Širenjem obujma poslovanja diljem svijeta te neprestanim skandalima koji prate različita poduzeća u vidu gospodarskog kriminala, razvila se potreba za redovitim praćenjem financijskih informacija. Upravo zbog velikog broja prijevara u financijskom svijetu, istinitost financijskih izvještaja dovodi se u pitanje. Financijski izvještaji najbolji su pokazatelj rezultata poduzeća stoga i ne čudi da se mnoga poduzeća odlučuju za manipuliranje istima s ciljem stvaranja bolje slike uspješnosti. Razlozi za kreiranje lažnih financijskih izvještaja su nebrojeni, bilo da se radi o privlačenju investitora prikazivanjem veće dobiti, podizanje boniteta kako bi poduzeće konkuriralo za kredit po povoljnijim uvjetima, u konačnici poduzeće poduzima različite aktivnosti koje su najčešće ilegalne. Rad najprije teorijski ukazuje na pojam i odrednice financijskih izvještaja pa tako i kreativnog računovodstva u svojstvu manipulacije financijskih izvještaja. Zatim, praktičnom primjenom stečenog teorijskog znanja, rad proučava primjere manipulacije financijskih izvještaja na primjeru tri kompanije, Enron, WorldCom i Agrokor. Analizom slučaja manipulacije financijskih izvještaja na primjeru tri kompanije, rad je pokazao kako su kompanije koristile razne metode i vrste financijskih prijevara, a u sva tri slučaja došlo je do različitih računovodstvenih nepravilnosti, vrijednosnih usklađenja i ostalih utjecaja na kapital.

Ključne riječi: kreativno računovodstvo, manipulacija financijskih izvještaja, Enron, WorldCom, koncern Agrokor

SUMMARY

With the expansion of the volume of business around the world and the constant scandals that follow various companies in the form of economic crime, the need for regular monitoring of financial information has developed. Precisely because of the large number of frauds in the financial world, the veracity of financial statements is called into question. Financial statements are the best indicator of a company's results, therefore it is not surprising that many companies decide to manipulate them in order to create a better picture of performance. The reasons for creating false financial statements are countless, whether it is to attract investors by showing higher profits, raising the credit rating so that the company can compete for credit on more favorable terms, ultimately the company undertakes various activities that are usually illegal. The paper first theoretically points to the concept and determinants of financial statements and thus creative accounting in the capacity of manipulation of financial statements. Then, by practical application of the acquired theoretical knowledge, the paper studies examples of manipulation of financial statements on the example of three companies, Enron, WorldCom and Agrokor. Analyzing the case of manipulation of financial statements on the example of three companies, the paper showed how the companies used various methods and types of financial fraud, and in all three cases there were various accounting irregularities, value adjustments and other effects on capital.

Keywords: creative accounting, financial statements manipulation, Enron, WorldCom, Agrokor co.

1. UVOD

Kao glavna zadaća menadžmenta svakog poduzeća nameće se priprema i objava financijskih izvještaja. Informacije prezentirane u financijskim izvještajima imaju zadaću prikazivati stvarno i fer stanje, ali u želji prikazivanja željene, a ne stvarne slike poduzeća, odgovorni pojedinci primjenjuju manipulaciju iskazanih informacija. Manipulativno računovodstvo istovjetno je s kreativnim računovodstvom koje je u svome začetku trebalo predstavljati način fleksibilnosti u primjeni računovodstvenih postupaka kako bi se istinito i realno prikazalo stvarno financijsko stanje poduzeća no prešlo je u domišljatu uporabu računovodstvenih podataka. U početcima teorijske zamisli je kreativno računovodstvo trebalo omogućiti stvaran prikaz rezultata i financijskog stanja poduzeća u mjeri tekućih vrijednosti imovine, obveza te kapitala pored njihove prethodne tj. povijesne vrijednosti. Iz tog razloga je na primjeni instituta uvedena fleksibilnost u korištenju računovodstvenih postupaka.

1.1. Predmet i cilj rada

Kako bi donijeli neke poslovne odluke, korisnici financijskih izvještaja su u stalnoj potrazi za istinitim, fer i objektivnim informacijama. analiza financijskih izvještaja je najvažnija u sveukupnoj analizi poslovanja jer na temelju nje korisnici donose svoje poslovne odluke. Zbog dopuštene fleksibilnosti i nejasnih računovodstvenih standarda stvorilo se plodno tlo za kreativno računovodstvo unutar kojeg se primjenjuju razne manipulacije financijskim izvještajima. Stoga, predmet ovog rada je razumijevanje pojma kreativnog računovodstva i manipulacije financijskih izvještaja. Svrha rada pak, odnosi se na ukazivanje na važnost istinitog prikazivanja informacija u financijskim izvještajima, prikazati pojam kreativnog računovodstva, njegove ciljeve i motive, tehnike i oblike te manipulacije. Cilj rada odnosi se na teorijski i empirijski prikaz računovodstvenog manipuliranja financijskih izvještaja na primjeru kompanija Enron, WorldCom i Agrokor. U skladu s navedenim, istraživačka pitanja su sljedeća:

- Što je to kreativno računovodstvo i koje su njegove odrednice?
- Koji su najpoznatiji oblici manipulacije financijskim izvještajima?
- Na koji način su promatrane kompanije manipulirale svojim financijskim izvještajima?

1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka

Za potrebe istraživanja u radu su korišteni primarni i sekundarni izvori. Sekundarno istraživanje uključivalo knjige, internetske izvore te ostale izvore povezane s pojmovima kreativnog računovodstva i manipulacija financijskih izvještaja. Primarni izvori odnosili su se na analizu slučaja, odnosno analizu financijskih prijevara tri kompanije, Enron, WorldCom i Agrokor. Pri tome, rad koristi metodu dokazivanja koja obuhvaća metode kao što su metoda indukcije, kojom se na temelju analize pojedinih činjenica dolazi do zaključka o općem sudu. S druge strane, koristi se metoda dedukcije kojom se iz općih sudova dolazi do pojedinačnih zaključka. Također su korištene metode deskripcije i generalizacije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Završni rad koncipiran je u pet glavnih. Nakon uvodnog poglavlja, u drugom je poglavlju analizirana problematika financijskog izvještavanja te su predstavljeni hrvatski standardi financijskog izvještavanja, pojam i svrha financijskog izvještavanja te korisnici tih izvještaja. Treće poglavlje vezano je uz pojam kreativnog računovodstva pa su u tom poglavlju analizirani motivi i ciljevi, ali i metode manipulacije financijskih izvještaja primjenom kreativnog računovodstva. Zatim, u četvrtom poglavlju, analizirani su primjeri manipulacija u računovodstvu na primjeru tri kompanije; Enron (2001. godine), WorldCom (2002. godine) te Agrokor (2017. godine).

2. PROBLEMATIKA FINANCIJSKOG IZVJEŠTAVANJA

U nastavku poglavlja definirani su hrvatski standardi financijskog izvještavanja, a zatim je naveden njihov pojam i svrha, dok poglavlje završava navođenjem korisnika financijskih izvještaja.

2.1. Hrvatski standardi financijskog izvještavanja

Zakonski okvir za financijsko izvještavanje Republike Hrvatske za godišnje financijske izvještaje određen je:

- Zakonom o računovodstvu (47/20),
- Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja kojima su obuhvaćeni međunarodni računovodstveni standardi (MRS), dopune i njihovi povezani tumači koji su utvrđeni putem Europske komisije.
- Standardima financijskog izvještavanja u Hrvatskoj koji su doneseni Odborom za standarde financijskog izvještavanja (OSFI),
- Pravilnikom o sadržaju i strukturi financijskih izvještaja na godišnjem nivou (NN 144/20) te
- Pravilnikom o postupkom vođenja Registra godišnjih financijskih izvještaja.

Zakon o računovodstvu (ZOR) je temeljni zakon za detaljno uređivanje financijskog izvještavanja. 01.01.2017. godine ovaj zakon o računovodstvu stupio je na snagu. Prema osnovi članka 19. ZOR-a poduzetnik i pravne i fizičke osobe dužni su kao obveznici poreza na dobit sastavljati godišnje financijske izvještaje u sadržaju, obliku i na način propisan ovim Zakonom i na osnovi njega donesenim propisima. Prema istom Zakonu pod godišnjim financijskim izvještajima pripadaju: izvještaji o financijskom položaju (bilanca), izvještaji o računu dobiti i gubitka, izvještaji o preostaloj sveobuhvatnoj dobiti, izvještaji novčanih tokova, izvještaji pri promjeni kapitala te zapisi uz financijske izvještaje.

Ukupna aktiva, prihodi i prosječan broj radnika, utvrđeni posljednji dan poslovne godine koja prethodi godini za koju se sastavljaju financijski izvještaji, su pokazatelji prema kojima se poduzeća razvrstavaju kod sastavljanja već navedenih temeljnih financijskih izvještaja. Prema ZOR-u, poduzetnici su neovisno jesu li mikro, mali, srednji ili veliki - dužni javno objavljivati godišnje financijske izvještaje te ih učiniti dostupnima za dostavu Registru godišnjih financijskih izvještaja (RGFI) koji se onda vode u elektroničkom obliku i dostupni su na internetskoj stranici Financijske agencije.

Objava računovodstvenih podataka i informacija javno raspoloživim financijskim izvještajima može se smatrati kao obavezno, ali i dragovoljno. Obavezno objavljivanje podrazumijeva zakonom propisanu objavu minimalne količine traženih podataka. Obavezno objavljivanje u pravilu odnosi se na zahtjev za prezentaciju minimalnih pozicija financijskih izvještaja. Dragovoljno objavljivanje podrazumijeva objavu svih financijskih podataka koji su raspoloživi javno što ukazuje na potpunu transparentnost. Pod dragovoljno objavljivanjem uključuje se i niz nefinancijskih podataka. Prema čl. 19. ZOR-a, u Hrvatskoj se propisuje korištenje dvaju standarda u financijskom izvještavanju, Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI) i Hrvatski standardi financijskog izvještavanja (HSFI).

Financijsko izvješćivanje po Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja regulira se Uredbom Europskog parlamenta koja je stupila na snagu 01. siječnja 2005. godine, prema kojem trgovačka društva koja su zadužena za sastavljanje konsolidiranih financijskih izvješća i čije dionice nabuzama kotiraju – obvezno moraju sastavljati financijska izvješća sukladno navedenom Uredbom uz određene izuzetke. Primjena Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja je Zakonom o računovodstvu u Republici Hrvatskoj propisana. Obveznici navedene primjene su veliki poduzetnici te poduzetnici čiji su dužnički vrijednosni papiri i dionice uvršteni ili u toku pripreme u svrhu uvrštavanja na organizirano tržište vrijednosnih papira. Srednji i mali poduzetnici mogu primijeniti Međunarodne standarde financijskog izvještavanja u cijelosti ili primijeniti standarde koje je donio Odbor za standarde financijskog izvještavanja (HANFA, 2020).

Pod standardima financijskog izvještavanja u Hrvatskoj obuhvaćaju se računovodstvena pravila i načela koja primjenjuje računovodstvena struka, a primjenjuju se kod prezentacije i sastavljanja financijskih izvještaja. Prvenstvena svrha standardnih financijskih izvještaja pri

objavljivanju Hrvatskih standarda financijskog izvještavanja je prema osnovi Odluke Odbora sljedeća (HANFA, 2020):

- „propisivanje osnova za prezentaciju i sastavljanje financijskih izvještaja,
- pomaganje revizorima u formiranju mišljenja ukoliko je upitno da li se financijski izvještaji slažu s Hrvatskim standardima financijskog izvještavanja te
- pomaganje korisnicima financijskih izvještaja pri tumačenju informacija te podataka koji se nalaze u financijskim izvještajima“.

Odbor za standarde financijskog izvještavanja, sukladno ovlaštenjima navedenim u ZOR-u, donio je Odluku o izradi standarda financijskog izvješćivanja u Hrvatskoj. Standardi financijskog izvještavanja u Hrvatskoj zadovoljavaju uvjete pri sastavljanju, prezentiranju i objavljivanju financijskih izvještaja koje Europska unija propisuje. Pravila prezentiranja i mjerenja u skladu su s Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja kao i s IV. i VII. Direktivom EU. Isti detaljno obrađuju bitne pozicije financijskih izvještaja, manjeg su opsega, te samim time za razumijevanje i primjenu lakši, a obvezni su ih primjenjivati mali i srednji poduzetnici (HANFA, 2020).

2.2. Pojam i svrha financijskih izvještaja

Financijski izvještaji predstavljaju pisane zapise o financijskoj situaciji poduzeća. Prema Gulin i sur. (2004), oni uključuju standardna izvješća poput bilance, računa dobiti i gubitka, odnosno izvještaja o prihodima ili gubicima te izvještaja o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti i promjenama vlasničke glavnice. Prema Zakonu o računovodstvu Republike Hrvatske (NN 47/20) „uz pet temeljnih financijskih izvještaja za javnu objavu se još dostavljaju i odluka o utvrđivanju godišnjega financijskoga izvještaja te odluka o prijedlogu raspodjele dobiti ili pokriću gubitka i izjava o neaktivnosti. „U Republici Hrvatskoj temelj za sastavljanje i objavu financijskih izvještaja malih i srednjih poduzeća su Hrvatski standardi financijskog izvještavanja (HSFI). Naime, opća načela financijskog izvještavanja koja su definirana spomenutim standardima su neograničenost vremena poslovanja, nastanak događaja, značajnost i sažimanje, dosljednost, usporedivost, opreznost, prijeboj, bilančni kontinuitet – početna bilanca i odvojeno mjerenje stavki“ (Žager i sur., 2020: 19).

U tehničkom smislu, prema Vidučić (2012), financijski izvještaji su zbroj financijskog stanja subjekta u određenom trenutku, a sastavljeni su kako bi zadovoljili potrebe mnogih različitih korisnika, posebno prisutnih i potencijalnih vlasnika i vjerovnika. Samim time, da se zaključiti kako su financijski izvještaji rezultat pojednostavljivanja, sažimanja i agregiranja mase podataka dobivenih prvenstveno iz računovodstvenog sustava poduzeća (ili pojedinca). Shodno prethodno navedenome, ciljevi financijskog izvještavanja moraju udovoljavati informacijskim potrebama korisnika tih izvještaja, a poglavito onih koji donose odluke.

Vidučić (2012) ističe kako financijski izvještaji imaju tri cilja. Naime, ono mora pružiti trenutnim i potencijalnim zajmodavcima, investitorima i ostalim korisnicima korisne informacije koje će im pomoći u donošenju racionalnih odluka o ulaganjima, zajmovima i sl., a same informacije moraju biti razumljive svim zainteresiranim dionicima. Također, financijsko izvještavanje mora sadržavati informacije koje će biti od koristi svim investitorima, bilo sadašnjim, bilo potencijalnim, a od koristi moraju biti i vjerovnicima i ostalim korisnicima. Ta korist se ogleda u procjeni iznosa, vremena i neizvjesnosti budućih prihoda od dividendi, kamata, prodaje i sl. Naposljetku, financijsko izvještavanje mora sadržavati podatke o gospodarskim resursima poduzeća, funkciji tih resursa i njihovoj uporabi, učincima transakcija i promjenama/potrebama u (dodatnim) resursima i sl.

Bilanca

Bilanca predstavlja financijski izvještaj koji izvještava o imovini, obvezama i dioničarskom kapitalu poduzeća u određenom trenutku i kao takva pruža osnovu za izračunavanje stopa povrata i procjenu njegove strukture kapitala. U literaturi se nalaze razne, no slične definicije bilance poput one koja nalaže da „bilanca (izvještaj o financijskom položaju) predstavlja sustavni pregled imovine, kapitala i obveza nekog gospodarskog subjekta na određeni datum, najčešće na datum završetka fiskalne godine, a prikazuje financijske pozicije poduzeća na određeni datum“ (Vidučić, 2012: 298). Kao takva, bilanca se koristi uz ostale važne financijske izvještaje, navedene u prošlom poglavlju. Nadalje, poduzeća su obvezna sastaviti bilancu na kraju svake financijske godine, koja se uglavnom podudara s kalendarskom godinom. Gulin i Perčević (2013) navode kako struktura bilance ima dva dijela, imovinu koju poduzeće sadrži, a koja se naziva „aktivom“ te sam izvor imovine, a koji se naziva „pasivom“.

Također, bilanca slijedi temeljnu računovodstvenu jednakost a koja se temelji na sljedećim „zakonitostima“:

$$\text{AKTIVA} = \text{PASIVA}$$

$$\text{IMOVINA} = \text{IZVORI IMOVINE (KAPITAL + OBVEZE)}$$

Vijek trajanja dugotrajne imovine dulji je od jedne godine, dok nasuprot nje, vijek kratkotrajne imovine iznosi manje od jedne godine. Shodno tome, ona obuhvaća (Vidučić, 2012: 299):

- „zalihe (sirovina i materijala, trgovačke robe, gotovih proizvoda),
- potraživanja (potraživanja od kupaca, za dane predujmove, od zaposlenih),
- financijsku imovinu (kratkoročni krediti, zajmovi povezanim poduzećima, primljeni kratkoročni vrijednosni papiri),
- novčana sredstva (novac u banci i blagajni)“.

S druge strane, pasiva prikazuje odnos kapitala i obveza. Prema Vidučić (2012), kapital se odnosi na vlastiti izvor financiranja, dok obveze predstavljaju vanjske, odnosno tuđe izvore. Stoga, obveze su novac koji poduzeće duguje vanjskim strankama, od računa koje mora platiti dobavljačima do kamata na obveznice koje je izdala vjerovnicima za najam, režije i plaće. Kratkoročne obveze su one koje dospijevaju u roku od jedne godine i popisane su prema redoslijedu dospijeća, dok s druge strane, dugoročne obveze dospijevaju u bilo kojem trenutku nakon jedne godine. U kratkoročne obveze se stoga ubrajaju (Vidučić, 2012: 301):

- „obveze po vrijednosnim papirima,
- obveze prema dobavljačima,
- obveze prema povezanim društvima i iz zajedničkih poslova,
- obveze na osnovi kratkoročnih zajmova i
- obveze za bruto plaće, nadnice i naknade i dohotke zaposlenika.“

Naposljetku ,bilanca predstavlja stanje financija poduzeća u određenom trenutku, a sama po sebi ne može dati prikaz trendova koji se odvijaju kroz dulje razdoblje. Iz tog razloga bilancu treba usporediti s bilancom iz prethodnih razdoblja. To bi također trebalo usporediti s onima drugih poduzeća u istoj industriji jer različite industrije imaju jedinstvene pristupe financiranju.

Račun dobiti i gubitka

Izvještaj o dobiti i gubitku financijski je izvještaj koji sažima prihode, troškove i izdatke nastale tijekom određenog razdoblja, obično fiskalnog tromjesečja ili godine. Gulin i sur. (2004) definiraju račun dobiti i gubitka kao financijsko izvješće koje pokazuje koliki su prihodi i rashodi ostvareni u određenom vremenskom razdoblju i koliki je dobitak, odnosno gubitak poduzeća. Također, radi se o „jednom od temeljnih financijskih izvještaja koji prikazuje prihode, rashode i rezultat poslovanja za određeno vremensko razdoblje, a na temelju tog donose se zaključci o profitabilnosti poslovanja poduzeća tijekom određenog vremenskog razdoblja“ (Gulin i sur., 2004: 31).

Shodno tome, račun dobiti i gubitka prikazuje uspješnost poduzeća i koristi se kao glavni pokazatelj profitabilnosti pa samim time predstavlja jedno od glavnih izvješća na temelju kojih uprava kontrolira poslovanje i donosi svakodnevne poslovne odluke. Vukičević (2006) dodaje i kako je račun dobiti i gubitka usko povezan s bilancom, a promjene vrijednosti i strukture imovine, obveza i kapitala koje se javljaju u obračunskom razdoblju dovode do pojave prihoda i rashoda. Navedeni izvještaj razlikuje se od bilance poglavito u domeni promjene na računima tijekom određenog razdoblja. S druge strane, kako je već navedeno, bilanca je kratka slika koja pokazuje što poduzeće posjeduje i duguje u jednom trenutku. Gulin i sur. (2004) navode kako je važno usporediti račun dobiti i gubitka s izvještajem o novčanim tokovima jer, prema obračunskoj metodi računovodstva, poduzeće može evidentirati prihode i troškove prije nego što novac promijeni „oblik“.

Kao i bilanca, račun dobiti i gubitka slijedi svoje „zakovitosti“

PRIHODI – RASHODI = FINANCIJSKI REZULTAT

PRIHODI > RASHODI = DOBIT

PRIHODI < RASHODI = GUBITAK

Gulin i sur. (2004) spominju kako se račun dobiti i gubitka iskazuje u obliku dvije forme, odnosno one koja izvještaj o dobiti, odnosno rashode izvještava prema prirodnim vrstama (prirodne vrste rashoda) te prema funkciji, odnosno funkcionalnom metodom/metodom prodanih učinaka. Bitno je napomenuti kako je u praksi učestalije korištenje prve metode,

odnosno metode rashoda po prirodnim vrstama. Naposljetku, da se zaključiti kako račun dobiti i gubitka pruža informacije o sposobnosti poduzeća da generira dobit povećanjem prihoda, smanjenjem troškova ili pak kombinacijom navedenog.

Izveštaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti

Izveštaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti promatra se kao prošireni prikaz neto dobiti. U prošlosti, promjene u dobiti poduzeća za koje se nije smatralo da su izvan njezinog osnovnog poslovanja ili su pretjerano nestabilne mogle bi se unijeti u dionički kapital. „Izveštaj o sveobuhvatnoj dobiti daje važne detalje ovih podataka i uključuje sve promjene na kapitalu tijekom izvještajnog razdoblja koje nisu proizašle iz ulaganja i raspodjele vlasnika vlasnicima“ (Vujević, 2013: 45). Vujević (2013) navodi kako u poslovnom računovodstvu, ostali sveobuhvatni prihod uključuje prihode, rashode, dobitke i gubitke koji tek trebaju biti ostvareni i isključeni su iz neto dobiti u računu dobiti i gubitka. Navedeno predstavlja ravnotežu između neto dobiti i sveobuhvatne dobiti, a uobičajeni primjer predstavlja portfelj obveznica koje još nisu dospjele i shodno tome nisu otkupljene. Dobici ili gubici od promjene vrijednosti obveznica ne mogu se u potpunosti utvrditi do trenutka njihove prodaje; privremene prilagodbe se stoga priznaju u ostaloj sveobuhvatnoj dobiti. Ostala sveobuhvatna dobit prikazana je i kao stavka u bilanci poduzeća. Posljednjih godina, uz uobičajene konvencije za izvještavanje o bilanci, poduzeća su dobile razne druge mogućnosti za prikazivanje ostale sveobuhvatne dobiti u svojim financijskim izvještajima.

Nadalje, izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti sadrži dva izvješća (Miko i Kukec, 2005: 102):

- „bilanca uspjeha koja pokazuje sastavnice dobiti ili gubitka te
- izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti koji započinje računom dobiti i gubitka i pruža ostale dijelove sveobuhvatne dobiti.“

Naposljetku, spomenuti izvještaj ključna je metrika financijske analize za sveobuhvatniju procjenu zarade i ukupne profitabilnosti poduzeća. Iako račun dobiti i gubitka ostaje primarni pokazatelj profitabilnosti poduzeća, izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti poboljšava pouzdanost i transparentnost financijskog izvještavanja.

Izveštaj o promjenama vlasničke glavnice

„Financijsko izvješće o promjenama vlasničke glavnice sadrže analitičke podatke o promjenama na kapitalu (povećanje ili smanjenje kapitala) zbog transakcija s dioničarima (emisija, otkup dionica, isplata dividende) i podatke o promjenama kao rezultat korporativnih aktivnosti“ (Gulin i Perčević, 2013: 30). Gulin i Perčević (2013) navode kako izvještaj o promjenama vlasničke glavnice predstavlja usklađivanje početnog i završnog stanja u kapitalu poduzeća tijekom izvještajnog razdoblja. Usprkos činjenici da često ne čini dio mjesečnih financijskih izvještaja, predstavlja uobičajeni dio godišnjih financijskih izvještaja. Naime, Vukičević (2006) navodi kako izvještaj započinje početnim saldom kapitala, a zatim dodaje ili oduzima stavke poput dobiti i isplate dividende da bi se došlo do završnog stanja. Kao i u slučaju prethodnih izvještaja, i ovaj posjeduje određene „zakovitosti“:

$$\text{POČETNI KAPITAL} + \text{NETO DOBIT} - \text{DIVIDENDE} \pm \text{OSTALE PROMJENE} = \text{ZAVRŠNI KAPITAL}$$

„Ukupni kapital se dijeli na šest podpozicija, odnosno na (Gulin i sur., 2004: 45):

- „upisani kapital,
- premije na emitirane dionice (kapitalne rezerve),
- revalorizacijska rezerva,
- rezerve,
- zadržana dobit ili preneseni gubitak te
- dobit ili gubitak tekuće godine“.

Autori dalje navode kako se izvještaj o promjenama vlasničke glavnice najčešće prikazuje kao zasebni izvještaj, ali se također može dodati drugom financijskom izvještaju. Isti autor dodaje da je moguće pružiti uvelike proširenu verziju. Primjerice, moguće je odvojeno identificirati nominalnu vrijednost običnih dionica, dodatnog uplaćenog kapitala, zadržane dobiti i vlastitih dionica, a svi bi se ti elementi zatim svrstali u konačni ukupni kapital.

Izvještaj o novčanim tokovima

Prema Vidučić (2012), izvještaj o novčanim tokovima financijski je izvještaj koji pruža zbirne podatke o svim novčanim priljevima koje poduzeće prima iz svog tekućeg poslovanja i vanjskih izvora ulaganja. Vukičević (2006) dodaje kako izvještaj o novčanom toku uključuje

sve novčane odljeve kojima se plaćaju poslovne aktivnosti i ulaganja tijekom određenog razdoblja. Naime, financijska izvješća poduzeća nude investitorima i analitičarima prikaz svih transakcija, pri čemu svaka transakcija pridonosi njezinom uspjehu. Izvještaj o novčanim tokovima je „najintuitivniji“ od svih financijskih izvještaja jer prati gotovinu koju je poduzeće ostvarilo na tri glavna načina (Gulin i Perčević, 2013):

- poslovanjem,
- ulaganjem i
- financiranjem.

Glavne komponente izvještaja o novčanim tokovima su (Gulin i sur., 2004: 47):

- „poslovne aktivnosti,
- investicijske aktivnosti te
- financijske aktivnosti“.

Shodno prethodno navedenome, sastavljanje izvještaja o novčanom toku ključno je za pružanje podataka o novčanim tokovima radi davanja informacija o uspješnosti nekog poduzeća u upravljanju novcem. Naime, poduzeće klasificira novčane tokove prema spomenutim vrstama djelatnosti, pri čemu se „novčani tokovi od investicijskih i financijskih aktivnosti uvijek iskazuju izravno dok se novčani tokovi od poslovnih aktivnosti iskazuju izravno ili neizravno“ (Vidučić, 2012: 39).

Nadalje, poslovne aktivnosti mogu uključivati (Žager i sur., 2020):

- „ novčane primitke od provizija, subvencija i raznih drugih naknada,
- novčane izdatke dobavljačima za isporučenu robu ili usluge,
- novčane primitke po osnovi prodaje proizvedenih proizvoda ili pruženih usluga
- novčane primitke od osiguravajućih društava,
- novčane izdatke za zaposlene,
- novčane izdatke vezani za poreze i doprinose i sl.“.

S druge strane, novčani tokovi od investicijskih aktivnosti jedan je od odjeljaka u izvještaju o novčanim tokovima koji izvještava o tome koliko je novca generirano ili potrošeno od različitih aktivnosti povezanih s ulaganjima u određenom razdoblju. Kako navodi Vidučić (2012), investicijske aktivnosti uključuju kupnju fizičke imovine, ulaganja u vrijednosne papire ili prodaju vrijednosnih papira ili imovine. Također, poznato je kako negativan novčani tok često ukazuje na loš učinak poduzeća, međutim, negativni novčani tok od investicijskih aktivnosti mogao bi biti posljedica ulaganja u dugoročno zdravlje poduzeća, poput istraživanja i razvoja.

Bitno je napomenuti i situaciju kada je novčani tok od financiranja pozitivan. Naime, navedeno znači da se u poduzeće slijeva više novca nego što odlazi, dok s druge strane, kada je broj negativan, navedeno predstavlja da poduzeće otplaćuje dug ili vrši isplatu dividende i/ili otkup dionica.

Bilješke uz financijska izvješća

Prema Vujević (2013), bilješke uz financijska izvješća sadrže informacije koje objašnjavaju vrijednost, značajke i prirodu određenih stavki financijskih izvještaja te tako olakšavaju njihovo razumijevanje u sklopu bilance, računa dobiti i gubitka, izvještaju o promjenama kapitala i novčanih tokova.

Bilješke moraju biti sastavljene prema načelu pravilnog računovodstva ili izvještavanja (Vujević, 2013):

- načelo istinitosti – bilješke provjerene i prihvaćene od strane ovlaštene osobe, odnosno revizora i kao takve odgovaraju stvarnoj slici na datum bilance,
- načelo cjelovitosti - bilješke moraju sadržavati sve zakonski tražene podatke i objašnjenja vanjskih i internih korisnika računovodstvenih podataka te
- načelo jasnoće i transparentnosti - zahtijeva jasan i razumljiv prikaz stavki u godišnjim financijskim izvještajima.

Gulin i Perčević (2013) dodaju i kako bilješke nemaju propisani sadržaj i oblik, a svaki ih poduzetnik sastavlja prema svojim potrebama. Dodatak bi trebao sadržavati značajna računovodstvena načela koja se koriste za bolje razumijevanje ostalih financijskih izvještaja.

Naime, sama svrha dodatka je pružiti korisnicima financijskih izvještaja dodatne informacije koje će im pomoći da bolje razumiju financijske izvještaje.

Naposljetku, financijsko izvještavanje uključuje ne samo financijske izvještaje već i druge načine priopćavanja financijskih podataka o poduzeću svojim vanjskim korisnicima. Spomenuti izvještaji pružaju informacije korisne, primjerice, u odlukama o ulaganju i kreditu te u procjeni izgleda novčanog toka. Također, oni pružaju informacije o resursima poduzeća, potraživanjima od tih resursa i promjenama u resursima. Gulin i sur. (2004) zaključuju kako je financijsko izvještavanje širok pojam koji obuhvaća financijske izvještaje, bilješke uz financijske izvještaje, dodatne informacije (poput promjena cijena) i druga sredstva financijskog izvještavanja (poput rasprava i analiza uprave te pisma dioničarima). Stoga, financijsko izvještavanje samo je jedan od izvora informacija potrebnih onima koji donose ekonomske odluke o poslovnim poduzećima. Valja dodati i da su primarni fokus financijskog izvještavanja informacije o zaradi i njezinim sastavnicama.

2.3. Korisnici financijskih izvještaja

Računovodstvo kao takvo samo sebi nema svrhu već je orijentirano da svojim korisnicima pruži što više financijskih informacija. Korisnici financijskih izvještaja su pravne ili fizičke osobe i dijele se na interne i eksterne korisnike. Najčešći interni korisnici financijskih izvještaja je menadžment samog poduzeća i njegovi zaposlenici, dok eksternih korisnika ima više. Neki od eksternih korisnika financijskih izvještaja su postojeći investitori i kreditori, potencijalni investitori i kreditori te državne i vladine institucije (Gulin i sur., 2004). Iz navedenog može se zaključiti kako financijski izvještaji imaju jako puno korisnika ali različitih interesa. Stoga, financijski izvještaji moraju sadržavati relevantne informacije kako bi zadovoljile sve svoje korisnike.

Menadžment poduzeća najčešći je interni korisnik financijskih izvještaja. Odgovoran je za svaku poziciju u temeljnim financijskim izvještajima i direktno odgovara nadzornom odboru kojeg izabiru vlasnici poduzeća. Menadžment bi svojim radom i djelovanjem trebao osigurati daljnji rast i razvoj poduzeća te stvoriti veliku dodanu vrijednost kako bi vlasnici poduzeća mogli isplatiti dividendu (Gulin i sur., 2004). Ovdje se dolazi do prvog potencijalnog problema i nesuglasica između menadžmenta poduzeća i vlasnika, tj. internih i eksternih korisnika.

Zaposlenici poduzeća također su interni korisnici financijskih izvještaja. Prema tome, zaposlenicima su bitne informacije poput visine plaće i sigurnosti radnog mjesta (Gulin i sur., 2004). Uvidom u financijske izvještaje zaposlenici mogu saznati informacije koje im mogu biti od velike koristi. Primjerice, ako poduzeće posluje iznad prosjeka zaposlenik može doći do menadžera i tražiti povišicu.

Kada se govori o eksternim korisnicima, najčešći korisnici su investitori i kreditori (kako postojeći tako i potencijalni) (Gulin i sur., 2004). Postojećim kreditorima najbitnije je da sa sigurnošću znaju hoćeli poduzeće izvršavati svoje obveze u potpunosti i na vrijeme, dok investitore zanima kakav je financijski rezultat ostvarilo poduzeće te hoće li im dividenda biti isplaćena. Potencijalni kreditori i investitori analizom financijskih izvještaja mogu vrlo lako saznati sve potrebne informacije o tome jeli im isplativo i pametno pokrenuti suradnju s nekim poduzećem. Ukoliko poduzeće ne podmiruje svoje obveze na vrijeme i dugo vrijeme ne ostvaruje dobit upitno je hoće li uspjeti privući investitore i kreditore.

Sve državne i vladine institucije također su česti korisnici financijskih izvještaja, ali za razliku od svih navedenih imaju skroz drugačiji interes. Naime, njih prvenstveno zanima kako je poduzeće iskazalo svoj financijski rezultat zbog ispravnog poreznog tretmana (Gulin i sur., 2004). Budući da su u Republici Hrvatskoj poduzeća sklona pogrešnom prikazivanju dobiti, državne institucije bi trebale s velikim oprezom pristupati analizi rezultata poslovanja.

3. KREATIVNO RAČUNOVODSTVO

U nastavku poglavlja teorijski je analiziran pojam kreativnog računovodstva, odnosno motivi i ciljevi manipulacije financijskim izvještajima, a zatim je analiziran pojam manipulacije financijskih izvještaja primjenom kreativnog računovodstva.

3.1. Pojam kreativnog računovodstva

Okolnosti koje mogu ugroziti proces donošenja odluka računovođe uključuju nenamjensko korištenje ustupljenih sredstava u vlasništvu poduzeća, postojanje financijskog interesa od strane poslodavca, prihvatanje vrijednih darova, prijetnje otkazom ili drugi vanjski pritisci od strane poslovnih partnera poslodavca. Međutim, ove se prijetnje mogu eliminirati ili ublažiti zaštitnim mjerama kao što su jake interne kontrole, odgovarajući disciplinski postupci, politike praćenja kvalitete rada, sustavi nadzora računovođa koji naglašavaju važnost etičkog ponašanja svih zaposlenika (Bedeković, 2013).

Postupci koje računovođe mogu provoditi, a time utjecati na poslovne rezultate i profitabilnost, a da ne krše etička načela i zakonski dopuštena ograničenja odnose se na izbjegavanje ili ubrzavanje otpisa potraživanja, izbor vijeka trajanja i načina amortizacije imovine, metode vrednovanja zaliha, dugoročna rezerviranja te procjene vrijednosti dugotrajne imovine (Bedeković, 2013: 104). Kako bi se udovoljilo zahtjevima nadređenih, provode se nekorektni i sumnjivi računovodstveni poslovi kao, primjerice, porezne prijevare, krivotvorenje poslovnih rezultata ili netočni izračuni.

Neetičko ponašanje zahtijeva od menadžera poduzimanje odgovarajućih stegovnih mjera kojima se želi dati primjer drugima (Bedeković, 2013:104). Krkač i sur. (2011) ističu da računovođe često manipuliraju i pogrešno tumače financijske rezultate iz strateških razloga. Glavni razlog neetičkog ponašanja je veća ambicija koja vodi povećanju osobne korisnosti ili pritisak nadređenih da se u što kraćem vremenu postignu pozitivni financijski rezultati (Bedeković, 2013: 105). Kreativno računovodstvo, stoga, može se definirati kao korištenje i zlouporaba računovodstvenih tehnika i načela za predstavljanje financijskih rezultata koji se namjerno razlikuju od istinitog i poštenog prikaza.

„Kreativno računovodstvo je transformacija financijskih računovodstvenih prikaza od onoga što je stvarno u ono što subjekt želi prikazati koristeći postojeća pravilai/ili ignorirajući neka od njih“ (Belak, 2011: 141). Kreativno računovodstvo se ne mora nužno odnositi na nezakonite radnje, već se može provesti na potpuno legalan način u skladu s računovodstvenim zakonima i propisima. Huzanić (2015) navodi da je kreativno računovodstvo najprije i zamišljeno kao zakonski legalan način prilagodbe stavaka financijskih izvještaja kako bi njihova knjigovodstvena vrijednost odgovarala stvarnoj odnosno fer vrijednosti.

Belak (2008) definira kreativno računovodstvo kao „domišljatu uporabu računovodstvenih brojeva“, a u definiranju kreativnog računovodstva koristi i neke druge definicije kako bi pobliže objasnio značenje kreativnog računovodstva. To je zloupotrebljavanje „računovodstvenih tehnika i načela da bi se prikazali financijski rezultati koji, namjerno, odstupaju od istinitog i fer prikaza“ (Belak, 2008: 13).

„Kreativno računovodstvo je transformacija financijskih računovodstvenih prikaza od onoga što je stvarno u ono što subjekt želi prikazati koristeći postojeća pravila i/ili ignorirajući neka od njih“ (Belak, 2008: 13). Obilježje kreativnog računovodstva je da prilagođava financijske izvještaje kako bi poduzeće dobilo željeno sliku. Pritom se upotrebljavaju „legalne mogućnosti izbora fleksibilnih računovodstvenih metoda, postupka i procjena, rubne i „nategnute“ mogućnosti iskazivanja događaja, kao i nejasna područja računovodstvenih standarda koja otežavaju kontrolu i reviziju“ (Belak, 2008: 14). U kreativnom računovodstvu se „ističe značenje informacija koje pogoduju izvještajnom subjektu, a umanjuje i skriva značenje informacija koje mune pogoduju“ (Belak, 2008: 14). Pritom se koriste i različite zloporabe koje značajno prelaze zakonske okvire i prelaze u kriminal koji se otkriva na teži način (Belak, 2008: 14).

3.2. Motivi i ciljevi manipulacija

Motivi zbog kojih dolazi do nepravilne primjene kreativnog računovodstva su nebrojni; kompanija može iskoristiti kreativno računovodstvo u svrhu skrivanja gubitaka, stvaranja bolje percepcije profitabilnosti, lažno povećanje dobiti isto kao i prikriivanje dugova lažiranjem bilančnih stavki. Manipulacije se ponekad mogu koristiti i u svrhu smanjenja osnovice poreza

na dobit prikazivanjem lošije profitabilnosti kompanije (Adkins, 2021). Metode koje se prilikom izvođenja kreativnog računovodstva mogu koristiti su sljedeće (Beattie, 2022):

- pogrešna procjena inventara u trgovinama (rukovodstvo nekih poduzeća vrši ovu vrstu pretjerivanja u procjeni zaliha samo kako bi pokazalo da se razumije njihov trošak prodane robe, na taj način pokušava pokazati povećani profit koji će njihovo poduzeće ostvariti u određenoj godini),
- neuspjeh u stvaranju odgovarajućih potencijalnih obveza (predstavlja tehničku metodu kreativnog računovodstva, potencijalne obveze nisu pravilno prikazane u bilješkama uz račune, pa se stvori dojam da društvo ne snosi nikakvu odgovornost),
- knjigovodstvo s manjim troškovima (poduzeće ponekad pokazuje niži iznos troškova na način da vrši plaćanje svojim klijentima gotovinom ili zastarjelim čekom, što će pomoći menadžmentu da knjiži manje troškove godišnje, a njihovi računi će prikazati broj manjih troškova koji mogu privući neke investitore),
- namjerno pokušavanje manipulacije brojkama i metodama amortizacije (mnoga poduzeća ovu tehniku koriste kako bi ostavile dobar dojam na svoje ulagače),
- smanjenje osobnih obaveza kompanije (poduzeće obično ne pokazuje svoju osobnu odgovornost, pa je to također odlična tehnika kreativnog računovodstva) te
- manipuliranje prihodima i prodajnim podacima (ovo je vrlo osnovna stvar koju radi većina poduzeća, ponekad smanjuju prihod od prodaje u svojim knjigama kako bi se riješili poreza, a ponekad povećavaju brojku prodaje nekom proizvoljnom transakcijom kako bi pokazali prihod poduzeća kako bi potaknuli svoje ulagače).

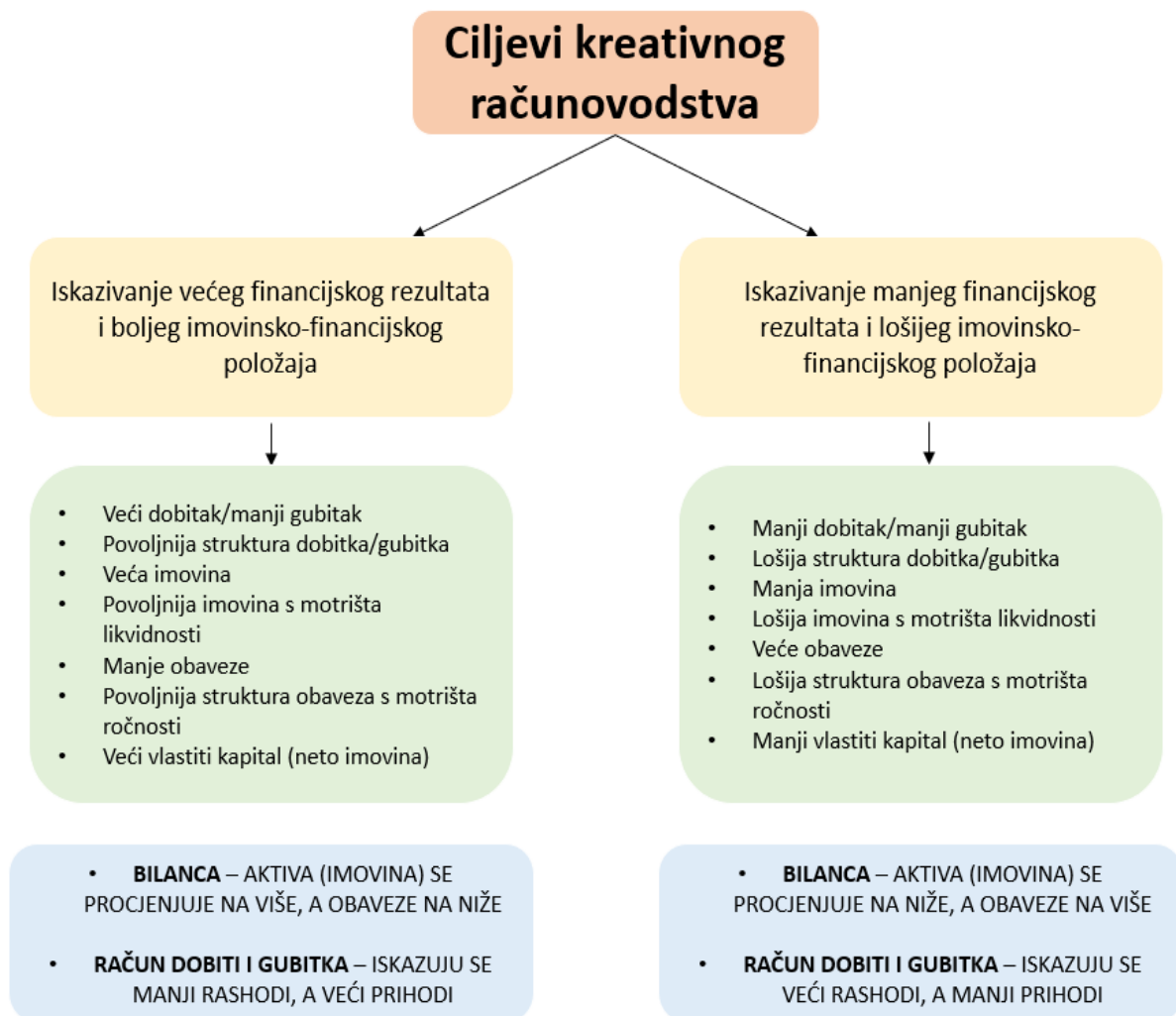
Svakom menadžeru bitno je da pridobi povjerenje potencijalnih i da sačuva povjerenje postojećih investitora. Način na koji to može osigurati jest da na adekvatan način vodi kompaniju te da u sklopu svog poslovanja to dokazuje rastom dohotka, rastom cijena dionica, dobrim kreditnim rejtingom i sl. Međutim, težnjom za dobrim financijskim rezultatima a samim time i dobrim odnosima s investitorima, menadžeri se nerijetko okreću kreativnom računovodstvu, posebice ako se bonus menadžerima postiže većom iskazanom dobiti. Isto tako, najstariji motiv za korištenje kreativnog računovodstva bilo bi odlaganje plaćanja poreza na dobit za sljedeća razdoblja. Vrlo česti cilj menadžera i vlasnika je plaćanje što manjeg poreza na dobit, odlaganjem plaćanja istog, menadžerima osigurava beskamatni i neoporezivi izvor sredstava (Stanišić, 2008: 26).

Belak (2008), s druge strane, primjećuje da se prvi motiv za korištenje kreativnog računovodstva odnosi na korištenje fleksibilnosti unutar računovodstvenih pravila kako bi se stvorila “istinita i poštena” slika izvještajnog subjekta. Navedeni motiv je temeljna svrha regulatornih računovodstvenih okvira i pozitivna strana kreativnog računovodstva te se promiče u međunarodnim računovodstvenim standardima. Još jedan motiv koji autor navodi je korištenje fleksibilnosti unutar računovodstvenih propisa za stvaranje prezentacija koje su prikladne za poduzeće koje izvještava. Taj motiv može biti „upitan u smislu teorijske i praktične primjene istinitog i poštenog prikaza, ali realno se ne može osporiti jer je posve u granicama dopuštenog zakonom“ (Belak, 2008: 15). Ova prezentacija temelji se na računovodstvenim metodama i metodama vrednovanja koje su u skladu s interesima, ali koje se, kao što je već objašnjeno, općenito ne mogu osporiti.

Korištenje fleksibilnosti unutar, a često i na granici, regulatornih računovodstvenih okvira za stvaranje najpovoljnije slike o subjektu koji izvještava treći je motiv koji Belak (2008) navodi za primjenu kreativnog računovodstva. Temelji se „na primjeni pravila koja dopuštaju dvojbenu primjenu, različita tumačenja, nejasne procedure i fleksibilnost u ocjenjivanju“ (Belak, 2008: 15). Na primjer, na računovodstvene prikaze u godišnjim financijskim izvještajima mogu utjecati različite metode vrednovanja. Belak (2008) nadalje napominje da se u kreativnom računovodstvu najviše intervenira u priznavanju prihoda, rezerviranja, vremenskih razgraničenja, otpisa potraživanja, otpisa zaliha i revalorizacije dugotrajne imovine. Četvrti motiv je prekoračenje regulatornog računovodstvenog okvira kako bi se stvorila lažna slika o izvjestitelju i spada u kriminalni okvir “kreativnog računovodstva”.

Spomenute motive najčešće ima menadžment poduzeća jer je njegov cilj stvoriti što ljepšu i povoljniju sliku o poduzeću kako bi privukao što više investitora, povećao tržišnu vrijednost poduzeća, povećao ili održao cijelu dionica, a nerijetko je i razlog vlastiti interes koji proizlazi iz bonusa, odnosno menadžerskih nagrada (Belak, 2008: 15). Na sljedećoj slici 1. su prikazani ciljevi kreativnog računovodstva.

Slika 1. Ciljevi kreativnog računovodstva

Izvor: Negovanović, M. (2011.), Kreativno računovodstvo i krivotvorenje finansijskih izvještaja – treći dio, *RRIF*, 14(3);: 83.

Prema prikazanome, ciljevi kreativnog računovodstva se mogu podijeliti na iskazivanje većeg finansijskog rezultata i boljeg imovinsko-finansijskog položaja i na iskazivanje manjeg finansijskog rezultata i lošijeg imovinsko-finansijskog položaja.

3.3. Manipulacije finansijskih izvještaja primjenom kreativnog računovodstva

Iako je prema Kodeksu etike za profesionalne računovođe zabranjeno sudjelovanje u bilo kakvoj protuzakonitoj i ilegalnoj aktivnosti, postoji veliki broj slučajeva gdje su računovođe

korištenjem svojih znanja doprinijeli kreiranju i objavljivanju pogrešne slike poslovanja kompanije. Prikazivanjem nerealne slike poslovanja, izvještaji tih kompanija dobivali su pozitivna mišljenja revizora. „Na objavljivanje neistinitih informacija u financijskim izvještajima domaće poslovne subjekte najviše motivira dobivanje kredita od banaka, privlačenje investitora i poslovnih partnera. Priliku za divergentno ponašanje omogućava slab sistem internih kontrola u poslovnom subjektu, djelatnost kojom se poslovni subjekt bavi, neadekvatna kontrola zaposlenih od strane menadžmenta, i sl.“ (Belak, 2011: 112). Postoji veliki broj područja u poslovanju gdje je moguće izvršiti manipulacije a u nastavku će biti opisani sljedeći: manipuliranje troškovima i rashodima, manipuliranje prihodima, skrivanje obaveza, pranje novca, obmanjivanje kupaca, utaja poreza i drugih davanja.

3.3.1. Manipuliranje troškovima i rashodima

Ovakav oblik manipulacije najčešće je korišten na našem području. Najčešće se provodi nepravilnom kapitalizacijom standardnih i rutinskih operativnih troškova, kapitalizacijom razvoja softvera te različitim načinima kapitalizacijama unutar iste industrije. (Belak, 2011: 151)

Računovodstvene tehnike lažnog povećanja troška su (Belak, 2011: 152):

- agresivan otpis imovine, poznato pod nazivom „računovodstvo velikog čišćenja“ (podrazumijeva agresivan otpis imovine u maksimalno dopuštenim granicama, ponekad i preko tih granica s ciljem povećanja tekućih rashoda),
- knjiženje računa za privatne troškove na teret poduzeća (najčešće se otkriva ukoliko se privatni računi troškova razlikuju od uobičajenih računa djelatnosti, koriste ih uglavnom mala poduzeća),
- knjiženje fiktivnih računa troškova (dolazi do „izvlačenja“ PDV-a iz državne blagajne) te
- primanje računa za neobavljene usluge (najčešće od prijateljskih poduzeća koje se kasnije kompenziraju uzvraćenim uslugama).

Računovodstvene tehnike lažnog snižavanja troškova su (Belak, 2011: 153):

- snižavanje troškova amortizacije, provodi se „rastezanjem“ amortizacijskog razdoblja u cilju smanjenja troškova amortizacije (npr. mijenjanje amortizacijskog razdoblja s 15 na 20 godina),
- uklanjanje tekućih troškova iz računa dobiti i gubitka, odnosi se na kapitalizaciju tih troškova,
- prestanak knjiženja te
- sklanjanje tekućih troškova na razgraničenja.

Kao primjer manipuliranja troškovima i rashodima može poslužiti „tehnika agresivnog otpisa imovine“. Primjerice, ako se zamisli da saldo na kontu zaliha iznosi 1.200.000 kn, a poduzeće je procijenilo da je ostvariva neto vrijednost zaliha manja za 20% od sadašnje vrijednosti, dolazi se do sljedećih zaključaka:

- efekt vrijednosnog usklađenja: rashodi se povećavaju za 240.000 kn dok se dobit za isti iznos smanjuje. Porezna osnovica se smanjuje za 240.000 kn te se neto dobit smanjuje za 48.000 kn. Ukupan efekt neto dobiti je manja od 288.000 kn,
- sljedeće godine prodane su sve zalihe gotovih proizvoda na kojima je prethodno napravljeno vrijednosno usklađenje. Zalihe su prodane za 1.500.000 kn (1.200.000 kn + 300.000 kn PDV-a) te
- efekt prodaje otpisanih zaliha: Neto dobit je veća nego što bi bila da zalihe nisu ranije otpisane iz razloga što je porez plaćen u prethodnom razdoblju. Troškovi i rashodi su općenito niži nego što bi bili da nije bilo otpisanih zaliha te se na taj način stvara pogrešna slika o udjelu rashoda u prihodima.

3.3.2. Manipuliranje prihodima

S obzirom na to da su prihodi najbolji pokazatelj veličine, rasta i poduzetničke sposobnosti poduzeća, računovodstvene manipulacije prihodima zauzimaju prvo mjesto među svim tehnikama krivotvorenja financijskih izvještaja. Mogu se kretati u dva smjera: precjenjivanje (prikazivanje većih prihoda) ili podcjenjivanje (prikazivanje manjih prihoda). U prvom slučaju,

nastoji se povećati dobit ili sakriti eventualni gubitak, a nasuprot tome, u drugom slučaju želi se spriječiti da prihod previše „iskoči“ u odnosuna prethodnu godinu (Leko i Božina, 2005).

Računovodstvene tehnike povećavanja prihoda su sljedeće (Belak, 2011):

- priznavanje prihoda unaprijed,
- napuhivanje prihoda te
- knjiženje fiktivnih računa.

Priznavanje prihoda unaprijed odnosi se na prijevremeno priznavanje prihoda ili priznavanje fiktivnih prihoda, a razlikuje se prema agresivnosti. Ukoliko se radi o priznavanju fiktivnih prihoda, tu se radi o priznavanju prihoda koji se nikada ni nisu dogodili, dok se kod prijevremenog priznavanja radi o prihodima koji su priznati prije nego bi smjeli biti priznati. Priznavanje prihoda za proizvode ili usluge koje su naručene ali nisu isporučene predstavlja jednostavnu tehniku priznavanja prihoda. Poduzeće knjiži prihod za proizvod ili uslugu prije nego li je isto isporučeno. Isporučeni proizvodi ali rizici i koristi od vlasništva nisu prešli s prodavatelja na kupca odnosi se na situaciju kada se sama prodaja nije dogodila ali se bilježi kao prihod iako za to nema osnova za priznavanje. Unaprijed naplaćeni prihodi (npr. primljeni predujmovi za buduću isporuku dobara ili usluga) se prema računovodstvenim načelima ne bi smjeli knjižiti kao prihod u cijelosti već samo onaj iznos koji se odnosi na tekuće razdoblje. Za razliku od prethodno navedenih, tehnika napuhivanja prihoda je u potpunosti legalna, dakle bez kršenja zakona i propisa te se ne radi o prijevari već o dopuštenom načinu poboljšanja rezultata. U ovoj tehnici, najčešće se provodi povoljna kupnja i naknadna prodaja (ukoliko u nekom razdoblju postoji višak gotovine, kupuje se npr. nekretnina koja se kasnije prodaje u kriznoj situaciji) (Negovanović, 2010). Naposljetku, u pogledu knjiženja fiktivnih računa, kada dođe do priznavanja fiktivnih prihoda, oni se u računu dobiti i gubitka priznaju kao lažni i nepostojeći prihodi. Međutim, ukoliko se za fiktivne račune plati PDV to otežava otkrivanje te zbog toga forenzičar mora ispitati zašto neplaćeni računi nisu utuženi (Belak, 2011)

Računovodstvene tehnike snižavanja prihoda su sljedeće (Belak, 2011):

- nefakturiranje kontinuiranih isporuka na kraju razdoblja,
- odgađanje prihoda na različite načine,

- prodaja „na crno“ te
- nefakturiranje djelomično obavljenih usluga.

Neevidentiranje prihoda jedna je od najčešćih tehnika kreativnog računovodstva. Naime, veliki dio poduzeća posluje u zoni sive ekonomije s ciljem izbjegavanja poreznih obaveza prema državi. (Belak, 2011: 156). Kao primjer manipulacije prihodima može poslužiti „primjer napuhivanja prihoda“ (prodaja nekretnine po vrijednosti većoj od knjigovodstvene). Primjerice:

- S⁰ – Kompanija posjeduje zgradu knjigovodstvene vrijednosti 8.000.000 kn. Nabavna vrijednost zgrade je 8.800.000 kn a otpisana vrijednost 800.000 kn.
- Poduzeće je prodalo zgradu za 13.000.000 kn kako bi popravilo rezultat poslovanja.

3.3.3. Skrivanje obaveza

Razlog zbog kojeg se poduzeća odlučuju na skrivanje obaveza uglavnom se odnosi na izbjegavanje prikaza realne zaduženosti poduzeća kako bi stvorili bolju sliku kod dobavljača, investitora i kod banaka u trenutku kada im je potreban kredit. Tehnike skrivanja obaveza najčešće se odnose na *jednostavni prekid knjiženja pojedinih ulaznih računa troškova i obaveza* (ova tehnika teško se otkriva, postoji mogućnost otkrivanja tek kada vjerovnici utuže neplaćanje računa i nakon toga slijedi kontrola), *prebacivanje obaveza na povezana poduzeća* (česti oblik prijevare koji se otkriva tek nakon što dođe do financijskog sloma cijelog sustava prijevare), *zatvaranje obaveza s ispravkama vrijednosti na kraju razdoblja* (predstavlja grubo knjigovodstveno lažiranje koje se neće vidjeti iz financijskih izvještaja, već detaljnom forenzikom knjiženja) (Belak, 2011: 163).

Kao primjer skrivanja obaveza može poslužiti „primjer zatvaranja obaveza“ ispravkama vrijednosti na kraju razdoblja (Belak, 2011: 166):

- „ulazni račun za usluge investicijskog održavanja u svoti od 100.000 kn + 25.000 kn PDV-a knjiži se na troškove,
- knjiži se ispravak vrijednosti proizvoda ili robe a obveze prema dobavljačima se zatvaraju,

- u idućoj godini ispravak vrijednosti se zatvori a obveza prema dobavljaču se ponovo otvori, na takav način moguće je sakriti neprodane zalihe i obveze istovremeno“.

3.3.4. Pranje novca

Cilj velikog broja kaznenih djela je stvaranje dobiti pojedincu ili grupi koja izvršava djelo. Pranje novca je obrada ovih kriminalnih djela radi prikrivanja njihovog ilegalnog podrijetla. Ovaj je postupak od presudne važnosti jer omogućuje zločincu da uživa u timprofitima, a da ne ugrozi njihov izvor. Kada kriminalna aktivnost donosi značajnu zaradu, pojedinac ili grupa koja je uključena moraju pronaći način za kontrolu sredstava bez privlačenja pozornosti na temeljnu aktivnost ili osoba uključene u to. Zločinci to rade prikrivanjem izvora, promjenom oblika ili premještanjem sredstava na mjesto gdje je manje vjerojatno da će privući pažnju. Kao odgovor na izraženu zabrinutost zbog pranja novca, na samitu G-7 u Parizu 1989. osnovana je Radna skupina za financijsko djelovanje protiv pranja novca (FATF) radi razvijanja koordiniranog međunarodnog odgovora. Jedan od prvih zadataka FATF-a bio je izrada Preporuka, njih 40 u cijelosti, koje su utvrdile mjere koje nacionalne vlade trebaju poduzeti za provedbu učinkovitih programa protiv pranja novca. (FATF, 2019.)

Postoje tri faze pranja novca (Chen, 2022):

- plasman,
- raslojavanje i
- integracija.

Plasman predstavlja kretanje gotovine od izvora. Ponekad se izvor može lako prikriti ili pogrešno predstaviti. Nakon toga slijedi njegovo stavljanje u promet kroz financijske institucije, kockarnice, trgovine, mjenjačnice i druga poduzeća, kako domaća tako i inozemna. Taj proces se može provesti kroz mnoge procese, uključujući: krijumčarenje valute, razmjena valuta, miješanje sredstava, otkup imovine itd. Svrha faze raslojavanja je otežati otkrivanje same aktivnosti pranja novca. Namjera je otežati praćenje nezakonitog prihoda agencijama za provođenje zakona. Poznate metode su: pretvaranje novaca u monetarne instrumente i kupnja materijalne imovine gotovim novcem i nakon toga prodaja iste (Chen, 2022). Naposljetku, integracija se odnosi na kretanje ranije pranog novca u gospodarstvo uglavnom putem

bankarskog sustava pa se čini da su takva novčana sredstva uobičajena poslovna zarada. Metode su sljedeće: prodaja imovine, lažni zajmovi, lažne uvozne/izvozne fakture itd. Pri tome, prilikom borbe protiv pranja novca uglavnom sudjeluju specijalizirani državni forenzičari.

3.3.5. Utaja poreza i drugih davanja

Porezno planiranje procjenjuje različite porezne opcije kako bi se utvrdilo kako provoditi poslovne i osobne transakcije kako bi se smanjila ili ukinula vaša porezna obveza. Iako zvuče slično, „utaja poreza“ i „izbjegavanje poreza“ radikalno se razlikuju. Izbjegavanje poreza smanjuje porezni račun strukturirajući transakcije tako da se ostvaruju najveće porezne olakšice. Izbjegavanje poreza potpuno je legalno i krajnje mudro. Međutim, utaja poreza predstavlja pokušaj smanjenja porezne obveze obmanom, podmetanjem ili prikrivanjem. Utaja poreza je zločin. Često se razlika razlikuje od toga jesu li radnje poduzimane s prijevornom namjerom (Kagan, 2022). Da bi se utaja poreza tretirala kao kazneno djelo, potrebno je dokazati namjeru da se toučini. To je moguće dokazati ukoliko porezni obveznik (Matković, 2014:130):

- „ne vodi poslovne knjige ili po primjenom zaključku iste ne dostavi poreznom tijelu,
- nema ili ne predoči poslovnu dokumentaciju,
- nije dostupan,
- ako mu je porezna obveza utvrđena procjenom, temeljem dokumentacije pribavljene od drugih poreznih obveznika i poslovnih banaka putem obavijesti o činjenicama bitnim za oporezivanje te
- ako se utvrdi da je u poslovne knjige ili u predane prijave unio neistinite (lažne) podatke“.

Uz presudu za utaju poreza oduzima se i stečena imovinska korist, tako da nitko nemože zadržati korist od porezne utaje (Matković, 2014).

4. PRIMJERI MANIPULACIJA U RAČUNOVODSTVU

Uzevši u obzir teorijski pristup manipulaciji financijskim izvještajima, u nastavku su praktično predstavljeni primjeri manipulacija financijskim izvještajima kompanija Enron (2001. godine), WorldCom (2002. godine) te hrvatskog koncerna Agrokor (2017. godine)

4.1. Enron (2001)

U srpnju 1985. godine, Houston Natural Gas, na čelu sa Kennethom Layem, preuzima InterNorth, kompaniju koja se bavi prirodnim plinom sa sjedištem u Omaha, Nebraska, kako bi formirao novu kompaniju koja se bavi prijenosom prirodnog plina sa ukupno 37 000 milja plinovoda. On biva biran predsjednikom i CEO-om nove kompanije i naziva je Enron. U samom zemlji, u drugoj polovici 1990ih godina, Enronove inovacije su doprinijele smanjenju troška plina i električne energije za kupce u iznosima za čak 40 do 50%. Enron je to uspio učiniti paralelno s drastičnim smanjivanjem vlastitih troškova i stvaranjem prvog nacionalnog prometnog tržišta za plin u kojem su razne kompleksne izvedenice učinkovito uklonile rizik i nestabilnost cijena plina. Enron je, u osnovi, predstavljao dva poduzeća. Jedno je bilo poduzeće koje se bavilo opskrbom energije, cjevovodima, električnim elektranama koje su pružale energiju, dok je drugo bila financijska institucija koja je funkcionirala kao glavni zastupnik u veleprodajnim i transakcijama s derivatima vezanim za energiju (Segal, 2021).

Dio kompanije koji je u esenciji djelovao kao financijska institucija je brzo rastao profitirajući od šireg rasta trgovine derivatima općenito, a kompaniji je uvelike doprinio i profit od trgovine tijekom energetske krize u Kaliforniji 2000. godine. Enron je ostvarivao veliku dobit od svojih trgovačkih aktivnosti jer je bio i trgovac i ključni sudionik na tržištu. Kompanija je stekla tržišnu moć te je zbog povoljnog položaja na tržištu ostvarivala i špekulativne zarade. Enronov model bio je stjecanje kapaciteta na svakom tržištu i ulaganje i korištenje financijske poluge na tržištima s fleksibilnim cijenama, a kao način upravljanja rizicima koristili su financijske derivate. Stoga, uspjesi Enrona su bili utemeljeni u njegovoj sposobnosti da kompleksno upravlja rizicima.

U idućim mjesecima postalo je jasno da je Enron neodrživ, a 28. studenog 2001. rejting agencije označavaju Enronove vrijednosnice kao „junk“, te cijena dionice na kraju dana pada s 90,56 na 0,61 dolara (Segal, 2021). Prema Constable (2021), Enron je pomno osmislio prijevaru koju je karakteriziralo manipuliranje tržištem i friziranje knjiga. Naime, U Enronu se pojavila kombinacija dviju spomenutih metoda; *Pump&Dump* i *Insider trading*. Enron je godinama varao svoje investitore i poslovne partnere o uspješnosti svog poslovanja te je u poslovnim knjigama prikazivao lažne podatke. S druge strane, dugove je prebacivao na kompanije koje su njegovi vodeći ljudi osnivali s inozemnim partnerima. Na osnovnu takvih radnji Enron je dolazio do novca putem raznih fondova i kreditima. Shodno tome, uvidom u Enronova godišnja izvješća za 2000. godinu, uočava se snažan rast kompanije u razdoblju od 1996. do 2000. godine. Prihodi kompanije su narasli s 13 milijardi dolara 1996. godine na čak 100 milijardi dolara u 2000. godini, a ukupna imovina je u promatranom razdoblju narasla sa 16 milijardi dolara na 65 milijardi dolara.

Prema Moncarz i sur. (2006), Enron je 1999. godine počeo koristiti računovodstvenu metodu poznatu pod nazivom „*mark to market*“. U načelu, ta metoda je dopustila Enronu da odmah knjiži potencijalne buduće profitesvojih ulaganja na dan kad su ona dogovorena. Koliko god malo novca ušlo u kompaniju vezano za neku transakciju, to je Enronu dozvolilo da prikažu profite točno onoliko koliko njima odgovara.

4.2. WorldCom (2002)

WorldCom, u to vrijeme jedna od najvećih svjetskih telekomunikacijskih kompanija, nakon Enrona predstavlja sinonim za računovodstvene prijevare. Naime, do lipnja 2002., druga najveća američka telekomunikacijska kompanija na velikim udaljenostima potvrdila je da je precijenila svoju zaradu, uglavnom klasificirajući kao kapitalne izdatke ona plaćanja koja je vršila za korištenje komunikacijskih mreža drugih kompanija. WorldCom je doživio nevjerojatan rast tijekom većeg dijela 1990-ih, uglavnom postizanjem brojnih visoko profitabilnih strateških akvizicija drugih telekomunikacijskih kompanija. Zatim je krenuo agresivno u internetske komunikacije, a do 2001. upravljao je polovicom cjelokupnog internetskog i e-mail prometa u SAD (George, 2021).

Međutim, 1999. godine je rast prihoda WorldComa počeo usporavati, što je zauzvrat povuklo pad cijene dionica. To se djelomično može pripisati golemoj prekomjernoj ponudi američkih telekomunikacijskih mreža u to vrijeme, koja je premašila potražnju suočena s pretjerano optimističnim očekivanjima koja okružuju rast interneta. Iz tog razloga, tadašnji glavni izvršni direktor Bernard Ebbers i viši menadžment bili su zabrinuti da zarada WorldComa neće ispuniti očekivanja analitičara s Wall Streeta. Kao odgovor na to, WorldCom je počeo frizirati u svoja financijska izvješća kako bi prikrio svoje loše rezultate i ostavio dojam da je ispunio projekcije analitičara. Smanjio je iznos koji je držao u pričuvu za 2,8 milijardi dolara i reklasificirao ta sredstva kao prihode, a zatim je učinio isto s operativnim troškovima koji su predstavljali iznos koji je WorldCom platio drugim telekomunikacijskim kompanijama za pristup njihovim mrežama, "skrivajući" te troškove kao dugoročna kapitalna ulaganja. Reklasifikacije su WorldComu donijele dodatnih 3,85 milijardi dolara, a zbog promjena se činilo da je kompanija ostvarila 1,38 milijardi dolara dobiti, zajedno s izrazito friziranom imovinom (George, 2021).

Spomenuto je predstavljalo najveći računovodstveni skandal zabilježen u SAD i bio je jedan od najvećih bankrota ikad pokrenutih. Kao rezultat postupaka kompanije, glavni izvršni direktor Bernard Ebbers osuđen je na 25 godina zatvora, dok je glavni financijski direktor kompanije, Scott Sullivan, dobio pet godina (Hayes, 2021).

4.3. Agrokor (2017)

Agrokor je do 2017. godine bila najveća privatna kompanija u Hrvatskoj. Glavni problem ovog koncerna bila je prevelika konkurencija u djelatnosti maloprodaje, a u cilju osvajanja što većeg tržišta, kompanija je ulagala velike svote novca u preuzimanje drugih subjekata. Agrokor je dobro poslovao sve do kraja 2016. godine kada je nastupila nelikvidnost i kada više nije mogao podmirivati svoje obveze.

Računovodstvena kompanija „PWC“ obavijestila je Izvanrednu upravu o računovodstvenim nepravilnostima koje su uočene tijekom revizije, za koje su smatrali da su protuzakonite. Izvanredna uprava tada je angažirala međunarodnu tvrtku specijaliziranu za forenziku koja će istražiti utvrđene nepravilnosti. U listopadu 2017. godine, izvanredni povjerenik objavio je brojne računovodstvene nepravilnosti utvrđene nakon revizije. Ukupni umanjeni kapital Agrokor Grupe u periodu od 2014. do 2016. godine iznosio je 22 milijardi kuna, a gubitak u

2015. nakon svih ispravaka iznosi 3,6 milijarde kuna (prvobitni iskazani gubitak iznosi 1,2 milijarde kuna) dok je gubitak u 2016. godini iznosio 11 milijardi kuna. Računovodstvene nepravilnosti koje su ustanovljene u 2016. godini su neprikazivanje 3,9 milijardi obveza, 2,2 milijarde troškova od 2010. do 2015. godine, krivo prikazane novčane imovine od 2,1 milijardi kuna, precijenjeni prihodi u iznosu od 3,5 milijardi kuna. Pri tome, došlo je do različitih računovodstvenih nepravilnosti, vrijednosnih usklađenja i ostalih utjecaja na kapital (Klepo i sur., 2017).

Manipulacija izvještajima na način poboljšanja rezultata se provodila na sljedeći način (Klepo i sur., 2017):

- skrivanje različitih troškova,
- neiskazivanje obveza po kreditima te
- krivo klasificiranje danih pozajmica kao novca.

Navedene transakcije bile su prikazane u računovodstvenim evidencijama ali u financijskim izvještajima bile su izostavljene. Kroz neiskazivanje troškova (operativnih i financijskih) u razdoblju od 2010. do 2015. nije prikazano ukupno 2,265 milijardikuna takvih troškova. Neiskazane i/ili krivo klasificirane obveze po kreditima iznosile su ukupno 3,9 milijardi kuna. Nepravilno klasificiranje danih pozajmica kao novca rezultiralo je prikazivanjem 2,6 milijardi kuna umjesto 573 milijuna kuna (Klepo i sur., 2017).

Naposljetku, koncern Agrokor je tijekom 2015. godine izvršio različita umanjena vrijednosti nematerijalne imovine između čega je i umanjene vrijednosti goodwilla. Umanjenje vrijednosti goodwilla u „Eko Biograd“ iznosilo je više od 27 milijuna kuna te je to razlog zbog kojeg je vrijednost imovine premašila nadoknativi iznos. Isto takom umanjene vrijednosti goodwilla za stjecanje grupe Adriatica.net iznosio je gotovo milijun i pol kuna. Umanjenje vrijednosti goodwilla i branda iskazano je za 500.000 kuna manje nego što je stvarna vrijednost (Klepo i sur., 2017).

5. ZAKLJUČAK

Rad je, uzevši u obzir prvo istraživačko pitanje postavljeno u uvodu rada, pokazao kako kreativno računovodstvo predstavlja transformaciju financijskih računovodstvenih prikaza od onoga što je stvarno u ono što subjekt želi prikazati koristeći postojeća pravila i/ili ignorirajući neka od njih. S druge strane, motivi zbog kojih dolazi do nepravilne primjene kreativnog računovodstva su razni pa, primjerice, kompanija može iskoristiti kreativno računovodstvo u svrhu skrivanja gubitaka, stvaranja bolje percepcije profitabilnosti, lažno povećanje dobiti, ali i u svrhu prikrivanja dugova lažiranjem bilančnih stavki.

U skladu s drugim istraživačkim pitanjem, povezanim s oblicima manipulacije financijskim izvještajima, rad je pokazao kako postoji veliki broj područja u poslovanju gdje je moguće izvršiti manipulacije a u praksi se najčešće pojavljuju sljedeći: manipuliranje troškovima i rashodima, manipuliranje prihodima, skrivanje obaveza, pranje novca te obmanjivanje kupaca, utaja poreza i drugih davanja.

Analizom slučaja manipulacije financijskih izvještaja na primjeru tri kompanije, rad je pokazao sljedeće: kompanija Enron je u svom poslovanju sadržavao kombinaciju dviju metoda; „*Pump&Dump*“ i „*Insider trading*“. Varajući svoje investitore i poslovne partnere o uspješnosti svog poslovanja te je u poslovnim knjigama prikazivao lažne podatke. Uz metodu „*mark to market*“, kompanija je mogla odmah knjižiti potencijalne buduće profite svojih ulaganja na dan kad su ona dogovorena, a što im je dozvolilo da prikažu profite točno onoliko koliko njima odgovara. S druge strane, kompanija WorldCom je frizirao svoja financijska izvješća kako bi prikrivao svoje loše rezultate i ostavio dojam da je ispunio projekcije analitičara. Smanjio je iznos koji je držao u pričuvu za 2,8 milijardi dolara i reklasificirao ta sredstva kao prihode, a zatim je učinio isto s operativnim troškovima koji su predstavljali iznos koji je WorldCom platio drugim telekomunikacijskim kompanijama za pristup njihovim mrežama, "skrivajući" te troškove kao dugoročna kapitalna ulaganja. Naposljetku, kompanija Agrokor u svojim izvještajima je krivo prikazivala obveze, troškove i imovinu, a pri tome je došlo je do različitih računovodstvenih nepravilnosti, vrijednosnih usklađenja i ostalih utjecaja na kapital.

POPIS LITERATURE

1. Adkins, T. (2021.), *Financial statement manipulation*, preuzeto 22. lipnja 2022. s <https://www.investopedia.com/articles/fundamental-analysis/financial-statement-manipulation.asp>.
2. Beattie, A. (2022.), *Common clues of financial statement manipulation*, preuzeto 21. lipnja 2022. s <https://www.investopedia.com/articles/07/statementmanipulation.asp>.
3. Bedeković, M. (2013.), Računovodstvena etika i njezina važnost u računovodstvenoj profesiji, *Praktični menadžment*, 4(2), 102-105.
4. Belak V. (2008.), Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje, *Računovodstvo, revizija i financije*, 18(8), 5-21.
5. Belak V. (2011.), *Poslovna forenzika i forenzičko računovodstvo – borba protiv prijevare*, Zagreb: RRif plus.
6. Belak, V. (2011.), *Poslovna forenzika i forenzičko računovodstvo - borba protiv prijevare*, Zagreb: Belak Excellens d.o.o.
7. Chen, J. (2022.), *Money lanudering*, preuzeto 24. lipnja 2022. s <https://www.investopedia.com/terms/m/moneylaundering.asp>.
8. Constable, S. (2021.), *How the Enron Scandal Changed American Business Forever*, preuzeto 21. lipnja 2022. s <https://time.com/6125253/enron-scandal-changed-american-business-forever/>.
9. Dražić Lutilsky, I., Gulin, D., Mamić Sačer, I., Tadijančević, S., Tušek, B., Vašiček, V., Žager, K. i Žager, L. (2010.), *Računovodstvo*, Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
10. FATF, Money Laundering, preuzeto 24. svibnja 2022. s <https://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/>.
11. George, B. (2021.), *Fraudulent Accounting and the Downfall of WorldCom*, preuzeto 20. lipnja 2022. s https://www.sc.edu/about/offices_and_divisions/audit_and_advisory_services/about/news/2021/worldcom_scandal.php.
12. Gulin, D. i Perčević, H. (2013.), *Financijsko računovodstvo- izabrane teme*, Zagreb: RRiF Plus.

13. Gulin, D., Spajić, F., Spremić, I., Tadijančević, S., Vašiček, V., Žager, K. i Žager, L. (2003.), *Računovodstvo*, Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
14. Gulin, D., Tušek, B. i Žager, L. (2004.), *Poslovno planiranje, kontrola i analiza*, Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
15. HANFA (2020), *Međunarodni računovodstveni standardi i međunarodni standardi financijskog izvještavanja*, preuzeto 20. svibnja 2022. s http://www.osfi.hr/Uploads/1/2/136/137/Hrvatski_standardi_financijskog_izvjestavanja.pdf
16. Hayes, A. (2021.), *The Rise and Fall of WorldCom*, preuzeto 19. lipnja 2022. s <https://www.investopedia.com/terms/w/worldcom.asp>.
17. Huzanić, B. (2015.), *Kreativno računovodstvo i utjecaj na poreze*, *Računovodstvo, revizija i financije*, 5(15), 26- 33.
18. Kagan, J. (2022.), *Tax evasion*, preuzeto 23. lipnja 2022. s <https://www.investopedia.com/terms/t/taxevasion.asp>.
19. Klepo, M., Bičanić, I. i Ivanković, Ž. (2017.), *Slučaj Agrokor: Kriza najveće hrvatske kompanije*. Friedrich Ebert Stiftung, preuzeto 12. lipnja 2022. s: https://www.fes-croatia.org/fileadmin/user_upload/171109_Agrokor_WEB.pdf
20. Krkač, K., Volarević, H. i Josipović, M. (2011.), *Načela poslovne etike i korporacijske društvene odgovornosti u području računovodstva, revizije, financija i bankarstva*, *Obnovljeni Život*, 66(2.), 187-199.
21. Leko, V. i Božina, L. (2005.), *Novac, bankarstvo i financijska tržišta*, Zagreb: Adverta.
22. Matković, B. (2014.), *Prekršajna i kaznena odgovornost za neplaćanje poreza i carina*, *Računovodstvo i porezi u praksi*, 4(1), 98-100.
23. Miko, L. i Kukec, K. S. (2005.), *Računovodstvo*, Varaždin: TIVA Tiskara Varaždin.
24. Moncarz, E.S. (2006.), *The Rise and Collapse of Enron: Financial Innovation, Errors and Lessons*, Tijuana: Universidad Nacional Autónoma de México.
25. Negovanović, M. (2010.), *Kreativno računovodstvo-I.dio*, *Računovodstvo, revizija i financije*, 12(10), 38-46.
26. Negovanović, M. (2011.), *Kreativno računovodstvo i krivotvorenje financijskih izvještaja – treći dio*, *Računovodstvo, revizija i financije*, 14(3), 82-87. <https://www.rrif.hr/rrif-2011-3/>.

27. Segal, T. (2021.), *Enron Scandal: The Fall of a Wall Street Darling*, preuzeto 23. lipnja 2022. s <https://www.investopedia.com/updates/enron-scandal-summary/>.
28. Stanišić, M. (2008.), Konzervativno vs kreativno (forenzično, manipulativno) računovodstvo, *Porezni savjetnik*, 8(12), 26-32.
29. Vidučić, Lj. (2011.), *Financijski menadžment, VII. izdanje*, Zagreb: RRiF Plus.
30. Vujević, I. (2013.), *Analiza poslovanja*, Split: Redak.
31. Vukičević, M. (2006.), *Financije poduzeća*, Zagreb: Golden marketing- tehnička knjiga.
32. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever Mališ, S., Ježovita, A. i Žager, L. (2020.), *Analiza financijskih izvještaja: načela, postupci, slučajevi - četvrto izdanje*, Zagreb: HZRIF.

POPIS SLIKA

Slike

Slika 1. Ciljevi kreativnog računovodstva19